

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

— 3 * 5 —

ՍՐԲԱԽՍՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑԵԱՑ

ԵՒ ԱՌԱՆՁԻՆՆ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Տես յ'էջ 201)

Մյո երկար թուարկութիւնը, յորմէ՝ համառօտախօս ըլլալու համար՝ շատ բան գուրս ձգեցինք; կ'առաջնորդէ ու կը տանի զմեզ առ սրբապաշտական մատենախօսութիւն մեղքիտ եւ կեղեցւոյ, յորում հաւանականաբար արժան էր որ յիշատակուէին մասունքը երկրորդ կիսու երկասիրութեան պարտիկ վկայասիրին, որոյ կորուսան իրաւամբ այնչափ ցաւալի էր յաշո Աստեմանայ, ինչպէս տեսանք; Անշուշտ գեռ շատ հեռի կը մնանք վեշտասան հազար մարտիրոսաց վկայաբանութենէն, որոց անուանք և գործք նահատակութեան, կը պահուէին՝ ըստ Սողոմոնեայ, Եղեւսիոյ մատենադարանին մէջ: Սակայն մեր դրած համառօտ ցուցակն ալ կրնայ զաղափար մը ընծայել մեզ մեղքիտ յոյն ուղղափառ եկեղեցւոյն ունեցածին: Այսպիսի յիշատակարանի մը կարեւորութեան վրայ խօսիլը՝ տեղույս չէ. զայն միայն կը փափաքէիր տալ նկատել՝ թէ իր հաւատոց օրերուն և ի յարատեւակ միութեան ընդ կեդրոնին ուղղութեան հաւատոց, մեղքիտ եկեղեցին առատաբար ընդունել է զաւանդութիւնս և զստեղծ ոչ միայն յունական՝ այլ և արեւմտեան եկեղեցւոյ:

Այսչափ կորուստներէն ետքը՝ սփոթիլ է արդարեւ տեսնելը, թէ նախախնամական այցելութիւն մը՝ պահպանել է նոյն իսկ սրբոց ձեռքով և մինչև առ մեզ հասուցիր իրենց տարեգիրքը, որ ճոխաբար առատութեամբ կը ներկայանան մեզ ի Բրիտանական մուէնոնի. ուր ամփոփուած կը պահուին՝ ոչ նուազա-

զոյն թուով, սրբազան գրոց մեկնութեան և հայրագիտութեան պատշաճող նաեւ պատուական ուրիշ երկասիրութիւնք: Բրիտանական հիւրասիրութիւն՝ մասնաւոր արտունութեամբ մը կարծես թէ սրբոց նահատակութեան գործերն հաւաքելու պատուոյն արժանացած է իւր մատենապարանին մէջ, և սրբասէր քանասիրաց համար մեծ գոհութիւն է նկատելը՝ որ լապահանութեան յանձնուած են, Նոյնպիսի և նոյնչափ առատութեամբ չեն գոնուիր ոչ ի վատիկան, ուր Աստեմանի գրուպետին վրկայութեամբն իսկ նուազ և սակաւաւոր են թուով սրբախօսական յիշատակարանք, և ոչ զարձեւալ յազգային մեծ մատենադարանի ուստանին Գաղղիոյ: Այս վերջինիս անեցած չորս հարիւր կամ քիչ աւելի թուով ասորի գրչադրաց մէջ, որոց ցուցակը քիչ տարի յառաջ հրատարակեց Զովթմբէրզ, հազիւ մի քանի տօնացոյց կամ կազմակցացոյց կը նշանակուին, և չորս կամ հինգ վկայաբանութեանց սրբոց մատնանք. յորոց հնազոյնն՝ 1282 թուականն կը կրէ, որ մեղքիտ եկեղեցւոյն հնութեանը նկատմամբ՝ իրիտ նոր պէտք է համարուի. թէպէտ և պարունակութեամբն հետաքննական է, և ուր հնազոյն աղբերք կ'ակնարկուին, յորոց քաղուած են:

Հոն կը նկատուին, օրինակ իմն, կրկին վարը սրբոյն Ալեքսիանոսի, յորոց ի միումն՝ երանելւոյն մահը կը պատմուի հանդիպած ըլլալ յեղեւսիա, և ի միւսումն ի Հաովմ՝ ուր յօտարակամ կը պանդխտի աղքատ և անծանօթ, ի տուն ծնողացն՝ ըստ ծանօթ

պատմութեան իր վարուցը: — Դիոնեսիոսի արիտպագացոյ թոռոր տա Տիտոս, որ մեր է ուրիշ արեւելեան մասենագրութեանց մէջ ալ կը գտնուի, և շրջագայական նամակ մ'է սրբոց առաքելոցն Պետրոսի և Պաւլոսի վրայութեան վրայ, և կը կարծենք թէ կը պակսի առ արեւմտեայս. որովհետեւ ոչ Բոլլանդեանց յիշատակութիւնը կ'ընեն, և սչ իր անուամբ հրատարակուած հատորոց մէջ կը գտնուի, գէթ մեր տեղեկութեանը համեմատ, և յարեւելեայցս առնելով թարգմանած և հրատարակած է հայագէտ Մարտին քահանայն ի Պարիս: — Կան նաև ուրիշ վարք և վկայաբանութիւնք՝ որոց համանմանք կը գտնուին նաև առ մերոն, և կամ մեզի համար հետաքննականք կրնան համարուիլ. ինչպէս Վարք Թովհաննու Կարէիկ, Չոսմայ արքայի, Եփրեմի, Սրբոյն Յակոբայ՝ Արգար (Կաղ) կոչեցելոյ: — Այս ակնարկութիւնէն ալ կ'իմացուի թէ որչափ աղքատ է այն նկատմամբ Գաղղիոյ ազգային մատենադարանը, համեմատելով բրիտանականին ճշտութեան հետ, Բայց պէտք է յիշել և զայն՝ զի զովելի նախնաձառութեամբ, մատենադրութեան համար աղէտալի սեպուած ժամանակաց մէջ անգամ, ետեւ եղած է զանձել Ռոլէտ, Հերիկուրի ճոխ հաւաքմունքն զբաշտեց՝ զոր բերեր էր յԵթովպիոյ: Տարակոյս չկայ որ այս ստացումը անբաւական դատուեցաւ յընծայել բանասիրաց զմիջոցս կարեւորս լուսաբանելոյ եթովպական եկեղեցւոյ Մարտիրոզոզ գրքերը, որոյ կազանկացուցին մէջ՝ հրատարակելոյ ի Լուդովէ, շատ ու շատ մեզ անծանօթ սրբոց անուանք կը գտնուին. և Բոլլանդեանց ալ կարելի չեղաւ օգտուիլ՝ յեւելով զայնոսիկ իրենց բազմահմուտ երկասիրութեան մէջ: Տօնական գրոց երկհատոր գրագիր մը միայն կը գտնուի՝ եթովպականաց դասակարգին մէջ. յորում հաւաքուած են դիտի եկեղեցւոյն սրբոց վարքերը. և որոյ հեղինակ կը ճանչցուին յանուանէ Միկայէլ և Յովհաննէս. դիտի եպիսկոպոսունք: Սկզբնագիրն արաբերէն կը թուի. յորմէ ամառիկ լեզուի թարգմանուած, և երկոտասներորդ գորու գրութիւն է:

Արեւմտեան բանասէրք կը թուին հաստա-

տել՝ թէ քրիստոնէական կրօնից ի Թեբալիդ երևցուցած որտաշարժ յիշատակարանք, զեռեւ պէտք եղածին չափ ծանօթացած չեն իրենց մէջ, և թէ անոնց ընտրեղագոյն էջերը թաղուած կը մնան անայցելու դիտի գրչազրաց մէջ, որ գրեթէ ժամանակակիցք են այն անապատաւորաց՝ որոց կենսագրութիւնը կ'ընեն և առաքինութիւնը կը դրուատեն: Չոյէկտ, յորմէ յօրինուած Հոռիմայ Բորգեան, մատենագրարանի գրչազրաց ցանկին մէջ, շատ հետաքննական՝ բայց տակաւին արժանապէս չհետազօտուած ժողովածոյք կան, երբեմն մեծ և ընդարձակ հատուածներ մէջ բերուած են, և մերթ ալ ամբողջ վկայաբանութիւնք, ինչպէս Սրբոյն Պետրոսի Աղեքսանդրիոյ՝ իր յաջորդէն գրուած, ի Սրբոյն Աղեքսանդրէ. Սրբոյն Պիկենտիոսի, ի Մովսիսէ յիւր յաջորդէ՝ յեպիսկոպոսական աթոռն Կեփտի, և որոց շատերու անուանք բոլորովին անծանօթ են ի մեր վկայագրական մատենագրութեան, անոնց վարուց և յիշատակութեան հանդիպած չլլալով ի մեր գիրս, ինչպէս նաև արաբացի լեզուով գրուածներուն, որոց բազմութիւն հաւաքմունք կը գտնուին ի մատենագրարան աւրեւմտից, և մանաւանդ ի Վատիկանեան, որոց վրայ այլ և այլ հետաքննական տեղեկութիւններ աւանգած է ծիրանաւորն Մայ, յԱսեմանեայ թողուած ծանօթութեանց առաջնորդութեամբ. ի Լէյպա, որ Հոլանդիոյ ամենաբարգաւաճ սրբանն եղած է արեւելեան ուսումնասիրութեանց, նոյնպէս պարիսեան հաւաքմունք՝ զոր ցանկեր է համբաւանուն արեւելագէտն Դըսոսի և իր հմուտ աշակերտը: Ազգային մատենագրարանին արաբական գրագրաց մէջ նշանաւոր է ժողովածոյ մատեան մը. յորում ի մի ամփոփուած են պրակք և վկայաբանութիւնք առաքելոց, աւետարանչաց և աշակերտաց Քրիստոսի, վկայութիւնք մարտիրոսաց որ յաւուրս հալածանաց Դիոկետիանոսի, և հաւաքում մը երկու հարիւր յիսուն ճառից և վարաց Սրբոց վասն գործածութեան Ղփսեաց: Թեբալիպոլիս քառասուն անապատաւորաց վարաց գիրք մը, և Վարք Հարանց կոչուած գրուած մը, նման մեր, Յունաց և Լատինաց քով եղած համանուն երկասիրութեան. արաբական թարգ-

մանուկներն մը Գրիգորի առաջնոյ քահանայապետի Տրամախօսութեանց, յեօթներորդ գալու կատարուած, ժամանակակից Սոփոնիոսի երուադեմացոյ յունական թարգմանութեան :

Գ

Մեծ և անգնահատելի է արգարե հայ, ասորի, զփոխ, եթովպացի և արաբ հին եկեղեցեաց արդէն մատուցած և դեռ եւս մատուցանելի ծառայութիւնը սրբաբօս վկայագրութեանց նկատմամբ. և արեւմտայն՝ որոնք որ այդ ուսումնասիրութեամբ կը փարապին՝ այնչափ աւելի պիտի օգտուին և ըմբռնեն անոր կարեւորութիւնը որչափ աւելի լրջաբար և զիտնաբար հետազօտեն այդ յիշեալ ազգաց մատենադրութիւններն և լեզուն, բնէն իրենց աղբերացը պատուական ջրերէն յազգեցնելով իրենց ծարաւը : Նախկին Բողանդեանք որ այնչափ արգիւնաւոր են Սրբոց վարուց վրայ հրատարակած բազմաթիւ և ամենահմուտ հատորներով զոր ընծայեցին եկեղեցոյ և եկեղեցական ուսմանց, չուզեցին կամ չկրցան ըմբռնել այդ կարեւորութիւնը՝ զոր այսօր իմաստունն Եւրոպա լաւ կը ճանչնայ, և նոյն իսկ իրենց արժանաւոր յայտնիներն՝ մինչ ժամանակաց հանգամանքէն և Յիսուսեան ուխտին դէմ ելած՝ հալածանքներէն՝ ակամայ անկատար թողուած ընդարձակ գործոյն շարունակութիւնն կ'ընեն այժմ ի Բելգիա : Շատ ու շատ անգամ փափաք յայտնուած է այդ վաստակաւոր գործիչներէն և առաջարկութիւնք՝ այդ նկատմամբ կարեւոր եղած ձեռնադրութիւնն, տակաւնութիւն և լոյս ընդունելու յարեւելեան ազգաց՝ որոց լեզուի և մատենագրութեան պէս անծանօթ կամ ըստ արժանւոյն տեղեակ չեն. և երբ որ և իցէ նաէր մը եղեր է իրենց, թէպէտ փոքր՝ թէպէտ անշուն, այնչափ աւելի մեծ եղեր է և ազնիւ շնորհապարտ ընդունելութիւնն :

Անցնինք հիմա Յունաց :

Երեք երեւոյթ (phase) ունեցած է յոյն սրբաբօս մատենագրութիւնն, և որ հետեւանք կամ արգասիք կրնան սեպուիլ իր եկեղեցւոյն ունեցած այլևայլ վիճակաց : Ուզելով պարզապից համեմատ քաժնել, առաջինը՝

Սուտարական կրնանք կոչել, միւսը մերքողաբանից, երրորդը՝ փոխաբերողաց, կամ իրենց բառով մետափրաստեանց (թարգմանաց) : Համառօտ ակնարկ մ'ալ ձգել ուզած ատենինս այս երեք շրջանաց վրայ, շատ անգամ յարեւելից յարեւմտու պիտի ստիպուինք փոխադրուիլ, որչափ ալ դիտու՞ չունենանք համառօտ տեսութեանս մէջ և առ այժմ անով դադրիլ :

Մեր նպատակէն զուրս չէ յիշատակել թէ նմանօրինակ աւանդութիւն մը՝ յոյն եկեղեցւոյ մէջ հռչակաւոր երկու անձանց, Եւսեբի և Էդասանդիանոսի, որ ետեւէ եղան ի մի հաւաքել Սրբոց նահատակութեան արիազան հանդիսից պատմութիւնը, ոչ նուազ փայլիւ կը յիշուի նաև արեւմտեան եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ : Հանդիսական գումարման մը կամ ժողովոյ ատեն՝ սուրբ քահանայապետն Սիղբեստրոս, առաջի Էդասանդիանոսի ինքնակալի և եկեղեցւոյ մեծանուն և բազմաթիւն հայրապետաց, կը ներկայացընէ եօթնուստան հառվմէական նոստրաց խումբ մը՝ որոց մասնաւոր կերպով յանձնուած էր Սրբաց վկայաբանութիւններն հաւաքելու գործը կամ պաշտօնը : Որչափ ալ պատմական քննադատութեան աչքին զօրաբին երեւնայ նման գէպքի կրկնեւելոյթ մը, մի և նոյն վիճանաւ և դիտմամբ, և երկու գէպքն ալ հաւասար ստոյգ ենթադրել, բայց այս ինչ անտարաժանելի է, որ հալածանաց զարբէն ետքը՝ երբ եկեղեցին իր աստուածապարօք խաղաղութիւնը գտաւ, պաշտօնական և ընդհանուր ջննութիւն մը եղաւ առ ի հաւաքել զվկայաբանութիւնս մարտիրոսաց և վկայից հաւատոյ : Ի Հռովմ կը պահուէին խնամքով և զգուշութեամբ այդ Մարտիրոզոց մատենանք, և ինչպէս ի նախնեթաց դարու, ասանկ ալ ետքը, քրիստոնեայ աշխարհին ամեն կողմերէն պիտի գային ի խնդիր այդ պատուական մատենից :

Էդասանդիանոսի դարձիւ թոյլ տրուեցան մուտք հասարակաց դիւանաց, հանելով զգալափարս հրապարտական կամ բզնչից արեւանադրութեանց և ամօմբաց, որոց ամեն մէկ էլը ներկուած էր բոսորափայլ արեւամբ վկայից : Զարմանալ պէտք չէ արգարե որ

այս պաշտօնական աղբիւրէն քաղուած բաղմաթիւ գրութիւններէ մեզի հասածն այդչափ սակաւաթիւ է : Առանց կարօտ ըլլալու յիշել հետեւեալ եօթնեւտան երկար դարեր, որոնք անթիւ քրիստոսական յիշատակարաններ անհետ ըրին, երկու դիտողութիւնք միայն բաւական են ի տալ զբաղատութիւն այս երեւութիւն : Տասը տարուան մէջ, որ հոռութեամբ կայսերաց յարուցած վերջի հալածանաց տեսողութեան ժամանակն է, հոգեվարքի մէջ եղող հեթանոս կրօնից ամեն շանքն եղաւ նախընթաց հալածանաց տարեգիրքն ահեւտ ընել վերցընել մէջտեղէն : և այս յիշեալ տասը տարուան միջոցին մէջ այնչափ բաւն և շարունակեալ էր կոտորածն, մինչ ամբողջ քաղաքներ տերել, քանդել, հրապրեաց ընել, և անոնց բոլոր բնակիչքը սրէ տնցընելով արեան գետեր վազցընել, ուստի ոչ կրնային և ոչ կ'ուզէին հպատակիլ այն ամեն ձեւակերպութեանց՝ զոր նախկին հռոմէական օրէնսգէտք սահմաներ էին կատարումը պահանջելով :

Բռնչական գործերուն տեղ կրնային բռնել նոստարաց արձանագիրքը, որոնք թէպէտ երկրորդական ձեւաց արտադրութիւնք կրնային համարուիլ, բայց վաւերական յիշատակարանաց համաձայնք էին, խնամք և զգուշութեամբ պահելով նախնական նիւթն ու ձեւը, միայն տեղ տեղ և երբեմն աւելցընելով նախարանութիւն մը, ընծայական մը, թուականաց համաժամանակութիւն (synoronsme), համառօտ յաւելումներ Սրբոց մահը կամ թաղումը պատմելով, ի պատիւ իրենց կառուցուած եկեղեցեաց հիմնարկից ծառութեան, նշխարաց փոխադրութեան և հրաշից : մերթ ալ իրենց յիշատակին նուիրուած ներքող մը աւելցնելով, զոր ապա ի լուր հաւատացեալ ժողովրդեան սալը էին ընթեռնուլ յեկեղեցւոյ և յատենի :

Այս ամեն ըսածներէն քաջայայտ կ'ենրեւ որ Սրբոց վարուց նախնական խմբագրութիւն՝ կանոնականութեան ամեն պայմաններն ունէր, պաշտօնական ու հանդիսաւոր վաւերականութեան ու վերաքննութեան, ոտաքապէս սրբախօսական քննադատութեան ամեն կարեւոր հանգամանօքն, եպիսկոպոսա-

կան բարձր և օրինաւոր իշխանութեան երթարկուած, հաւատացելոց բարեպաշտութեամբ խնամով պահպանուած, և կրօնական փառաւորութեամբ, մեծարուած : Սարկաւագունք և կէս սարկաւագը, որ մարտիրոսաց զարեւուն կ'ուղղէին և կէս լրացնէին զգործս գորգիր նոստարաց, դեռ եւս կը շարունակէին կատարել զնոյն գործ և զպաշտօն, նախադահելով ընթերցմանց և կարգաւորելով զարարողական հանգստից (station) և սաղմոսերգութեանց : Այս էր՝ մինչ ի կէս միջին վարուց՝ սարկաւագպետին պաշտօնն յեկեղեցւոյ : Կը յիշուին անուանի սարկաւագունք ի Հոռոմ, նոստարք և զբաղեալք քահանայապետաց, որոց յանձնուած էր պահպանութիւն կամ նախադահութիւն Սրբոց վարուց դիւանաց :

Ինչ որ յարմարեալ եկեղեցւոյ սարկաւագպետին գործն էր, զնոյն առ Յեղիս կը կատարէր սինկելարան (կամ synagarius), թէ գիտութեամբ և թէ աստիճանաւ նշանաւոր անձ մը, որ խտիւ և մանր կը քննէր և կը կոչէր ուղղութեան բնագրաց, որ յամբիւնէ պիտի կարգացուէին ի լուր հաւատացելոց և ժառանգաւորաց : Գեղազրաց անգամ այսպիսի գրութեանց մասնաւոր զարկ կար, որ իր գասական աւանդութիւններն ունէր, և իրենց աշխատութիւններն աչքէ կ'անցընէր քննիչ (διοριστης) կուռածն : կը սըրբապրէր բնագիրն՝ ուր որ հարկ տեսնէր, վերնագիրքն կամ խորագրեր կը գնէր, գրչութիւններ կը բաժնէր, և լուսանցքին վրայ կ'անցընէր կաղանդացուցէն նշանակուած սկզբնատառերը : Այսպիսիք են սակաւագիւտ և ամենագաղղ զբաղիւք՝ ծիրանեղջյն երեսի վրայ, ոսկի կամ արծաթի սառիւք և ընտիր մագաղաթի վրայ գրուած, ճոխ մուշէններու զարդք և գեղեցկութիւնք : Անգին համարուած էին ի Հոռոմ լատերանեան մատենապարանի մէջ պահուածներն :

Յամբիւնէ եկեղեցեաց տարուէ տարի հրաւարակուած և ի լուր հաւատացելոց կարգացուած մարտիրոսաց վկայաբանութիւնք՝ մասնաւոր արժէք և կարեւորութիւն ունէին չորրորդ և հինգերորդ դարաց մէջ : Վասն զի այն միջոցին էր յորում եկեղեցական կարգաւորութիւնք և սահմանք մասնաւոր և որո-

շեպ ձեւ մը և հաստատութիւն կ'առնուին :
Փոքի առ փոքի սաղմոսերգութիւնք և եօթն
ժամը օր ըստ օրեայ կանոնական մաղթա-
նաց, ի միայնանոցաց կ'անցնէին ի մայր
եկեղեցիս Աշտիոքայ, Աղեքսանդրիայ և Կոս-
տանդնուպոլսի, ապա ի Մեդիոլան՝ Սրբոյն
Ամբրոսիոսի ձեռքով, և յետոյ ի Հռովմ՝

Դամասոս քահանայապետին օրովը, որ Հռով-
մայ և արեւմտեան քրիստոնէութեան համար
եղաւ ինչ որ էին արեւելքի համար Աթանաս,
Բասիլիոս և Ոսկեբերան, օրէնսդիրք եկե-
ղեցական կարգաց և պաշտամանց. և ինչ որ
մերքն Սահակ և Մեսրոպ ի Հայաստան
եկեղեցւոյ ի նմին դարու :

Շարայարելի

Ի ՏՕՆԻ

ԱՄԵՆԱՍՏԻՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Շարականիս սկզբնատուներէն յայտնի է
քէ Յովնանէն առքայի խնդրանքը և գրռաժ.
Յովնանէն առքայն ժանօր է ազգային բա-
նասիրաց. իսկ շարականիս գրողն անժա-
նօր է, վասն զի հինգ գրչագրաց մէջ ևս
գրողին անունը կը պակսէր, քեպէտ գրա-
րեան ոմար և ժամանակը յայտնի կ'ընեն
զինքը :

ՕՐԷՆՈՒԹԻՆ ԴԻ

Յերիս անձինս բաժանեալ և մի բնու-
թիւն ոչ պատեալ. Երրորդութիւն պաշտելի,
Հայր և Որդի և Սուրբ Հոգի. երբեակ և մի
աստուածութիւն բոլոր սրբաց օրհներգութիւն :

Որ Հայրդ առ հարսն յայտնեալ, ի մարգա-
րէս քարոյեալ. Որդիդ եկեալ մարմնացար,
տնօրէնութեամբ ծանուցար. ի վերնա-
սունն իջեալ Ողբի, և կնքեցեր զԹիւ եր-
բակիդ :

Հայր զքեզ ստեղծիլ յայտնելով, հաստիչ
Բանիդ և Ոգով. Որդիդ զՀայր քարոյեալ և
զՈղբին սուրբ խոտացեալ. հաստատեցեր Ո-
ղբի իջեալ զԵրրորդութիւնդ կատարեալ :

Այսօր մարդիկ սրբաբանեն զքեզ, զօր
սրովէք վերերգեն. երիցդ. երբեակ սուրբ և
մի տէր, զքեզ եռանձնեայ մի բնութիւն :

Նորաց որդաց Արարիմու հոգւոց խուզ ե-

կեղեցւոյ, զերիս անձինս ընդունելով, մի տէր
ձայնէ հաւատով :

Նախեաց երից նահապետացն, երիցս Աս-
տուած կոչեցար զերբեակ անձինս որդւոց նո-
ցին ցուցեր, զոր ազդեալ նախկին :

Երրորդական լոյսդ անսկզբնական երբեակ
լուսով լցեր զաշխարհս ամենայն, զօր ի
սկզբանն երից աւուրցն աննիւթ լուսոյն ցու-
ցեր զիսաւորն անգնորց զկուսն հերքեցեր :

Սկզբան էից երիս ցուցար գործակից .
զՀայրդ յայտնեալ Աստուած առնող երկնի և
երկրի. առաց Աստուած գեանդ և զՈրդի. և
ի վրայ ջուրց շրջեալ սուրբ զՈղբի :

Որ արասցուք ձայնիս յոգնական՝ յառնել
մարդոյն ցուցեր զանձինս երբական, ի նմին
պատկեր զբնութիւնդ յայտնեալ միական,
նոյն պատկերակից և միշտ գործակից :

Իրամեալ ընդ զօրս երկնաւորաց բնակիչք
երկրի ի յՈգւոյդ շնորհաց. Երրորդութեանդ
երկրպագելով, միայն. Աստուած դաւանելով
զՀայր և զՈրդի, սրբովդ Ոգով. ամենայն
սրբոց հայցմամբ խնայեա ի մեզ սուրբ Եր-
րորդութիւն :

Երրորդական մի տէրութիւն միաւնական
սուրբ Երրորդութիւն. յերիս անձինս և մի
բնութիւն. յերիս զէմն մի աստուածութիւն. մի
կամք և մի ներգործութիւն անսկիզբն անմահ
մի փառակցութիւն. ամենայն սրբոց եւայլն :

Իրախապէս գունդքն լրման թուր սրբոց